

НАЗИВ ФАКУЛТЕТА: ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

-обавезна садржина- свака рубрика мора бити попуњена

(сви подаци уписују се у одговарајућу рубрику, а назив и место рубрике не могу се мењати или изоставити)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију: Одлуком Наставно-научног већа Пољопривредног факултета, Универзитета у Новом Саду, на седници одржаној 10.04.2013. године, именована је Комисија за оцену пријаве докторске дисертације, под насловом <i>“Модели управљања руралним развојем у Србији и земљама Западног Балкана у условима европских интеграција“</i>, кандидата мр Милана Вујичића.</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Др Зоран Његован - ментор, редовни професор за ужу научну област Економија; Пољопривредни факултет у Новом Саду - изабран у звање 13.09.2007. године • Др Радован Пејановић, редовни професор за ужу н.о. Економија, Пољопривредни факултет Нови Сад (датум избора у звање 16.01.1997. године) • Проф. др. Милорад Филиповић, редовни професор за ужу н. о. Економија, Економски факултет, Београд (датум избора у звање мај, 2005. године). (Одлука 29.10.2014.године)
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Милан Славомир Вујичић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 09.06.1981.године, Крагујевац, Република Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Економски факултет, Универзитет у Крагујевцу, дипломирани економиста.</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија -</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Магистарске студије на Паневропском Универзитету „Апеирон“, Факултет пословне економије – смер: Предузетнички менаџмент, Бања Лука, магистарска теза под насловом „Развој тимова у функцији ефикасног управљања“ одбранио 29.11.2010. год.</p>
<p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Економске науке</p>

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Модели управљања руралним развојем у Србији и земљама Западног Балкана у условима европских интеграција

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Полазећи од места и значаја одрживог руралног развоја у националним економијама најразвијених земаља и неоспорне чињенице да је реч о веома комплексној, богатој, разноврсној и дугорочној стратегији, политици и моделу друштвеног развоја на руралним подручјима, предмет научног истраживања докторске дисертације је везан за анализу досадашњих теоријских и практичних аспеката руралног развоја Србије, земаља Западног Балкана и Европске уније појединачно и у компаративном приступу, и на бази тога, изградња модела управљања руралним развојем у Србији и земљама Западног Балкана у условима европских интеграција. Дисертација је структурирана у девет тематских поглавља, са уводом и закључком, на 277 страна: Увод (1-10); I Одрживи развој и кључне детерминанте руралне политике у Европској унији (11-38); II Европски модел руралног развоја у савременим условима (39-65); III Рурални развој у земљама Западног Балкана (66-101); IV Главне одлике развоја руралних области у Републици Србији (102-120); V Модели управљања руралним развојем у Србији (121-182); VI Мере за унапређење и испуњење циљева руралног развоја у Републици Србији (183-195); VII Јавно-приватно партнерство у развоју руралних подручја Србије (196-212); VIII Регионална сарадња и програм подршке руралном развоју (213-229); IX Изазови руралног развоја у савременим условима (230-253); Закључак (254-262); Литература (263-277) и Прилози.

У уводном делу су дефинисани Предмет и циљеви истраживања, Преглед претходних истраживања, Методе статистичке обраде података и осталих релевантних података, као и Очекиване научне вредности рада. У првом делу, после дефинисања руралности и индикатора руралног развоја, сагледано је место и приступи руралном развоју у развојним теоријама, презентирани су циљеви и принципи политике руралног развоја, као и инструменти подршке руралном развоју. У другом делу, дата је оцена стања и проблема руралног развоја ЕУ, анализирани су циљеви и приоритети руралног развоја, као и модели управљања руралним развојем. Посебно је анализиран модел руралног развоја кроз Leader приступ у контексту развојне стратегије Европа 2020. У трећем делу, анализирана су досадашња искуства друштвено-економског развоја у руралним областима земаља Западног Балкана, кроз компаративну SWOT анализу, као и политика и модели управљања руралним развојем у свакој од ових земаља. Програмирање помоћи ЕУ пројектима руралног развоја у овим земљама, такође је анализирано. У четвртном делу, анализирано је постојеће стање и трендови у руралним областима у Републици Србији, уз емпиријско-статистичко успостављање методологије за анализу појединих типова руралних области, према *OECD* критеријуму руралности. Такође, утврђена је руралност Србије према учешћу продуктивних укупним површинама, за све регионе - *NUTS* нивое. У петом делу, анализирани су стратешки циљеви и приоритети за остваривање политике руралног развоја, као и изградња модела будућег развоја руралних области у складу са локалним специфичностима. У овом делу дато је опширно емпиријско истраживање, које је спроведено у 15 села Моравичке, Шумадијске и Поморавске области, уз предлагање модела будућег развоја. За утврђивање ставова становника о квалитету живљења на селу коришћена је петостепена Ликертова скала, а анализа статистичких података рађена је помоћу статистичких метода: статистичке дескрипције (одређен је распоред апсолутних и релативних фреквенција, израчунате су аритметичке средине, варијансе и стандардне девијације за све анкетирание и за сваки узорак посебно) и статистичке анализе (примењена је дискриминациона анализа, једнофакторска анализа варијансе, одређени су коефицијенти просте линеарне корелације и тестирана њихова статистичка значајност; примењен је *Kruskal-Wallisov* непараметарски тест). Анализа је спроведена помоћу статистичког програма *IBM SPSS Statistics 19* и *Microsoft Excel 2007*. У овом делу посебно је истакнута улога руралног туризма, кроз *FAS* анализу. Шести део посвећен је мерама и инструментима подршке руралном развоју и институционалном оквиру јавних услуга за рурални развој. У седмом делу разматрано је јавно-приватно партнерство, као облик управљања руралним развојем, уз критичку анализу постојећих форми партнерстава у руралним срединама и указује се на могућност формирања ЛАГ-а. У осмом делу дата је компаративна анализа приоритета руралног развоја земаља Западног

Балкана, као и прекограничне сарадње у процесу интеграције у ЕУ. Истакнут је значај формирања мреже за рурални развој, уз критичку анализу нивоа развијености социјалног капитала у руралним подручјима. У деветом делу, пажња је посвећена активностима које повећавају атрактивност руралних подручја за инвестирање. У закључку се експлицитно прецизирају најзначајнији ставови руралне политике, указује на примену оригиналних стратегија и модела руралног развоја, као и указује на резултате до којих се дошло током израде дисертације и емпиријске провере почетних хипотеза истраживања. На крају је дат преглед литературе (267 референтних извора) и прилога.

Број страна: 277

Број поглавља: 9

Списак слика: 36

Списак табела: 79

Списак графикана: 25

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Одрживи рурални развој, као савремени развојни концепт који усклађује социо-културне, економске и еколошке интересе садашњих и будућих генерација, један је од приоритета у савременом друштву, што се потврђује и у теорији и у пракси, нарочито у развијеним земљама. У теоријском контексту, концепт одрживог руралног развоја се третира као ново поглавље теорије привредног развоја, где постоје различити приступи позиционирања руралних региона, у оквиру којих се на бази различитих модела преиспитује да ли рурална подручја са својим предностима и бројним слабостима могу да се укључе у савремени и веома захтевни концепт одрживог руралног развоја. Постављени оквир истраживања, у којем се преиспитује улога и значај различитих модела управљања руралним развојем, отворио је много теоријских и практичних питања. Осветљавање кључних аспеката сложене проблематике изналажења модела управљања руралним развојем, према захтевима и изазовима савремених економских тенденција, потврђује комплексност, значај и актуелност ове проблематике. Бројне су дилеме о томе на који начин управљати одрживим развојем руралних подручја, иако су, и у теорији и у пракси, већ познати бројни приступи, модели, политике и стратегије руралног развоја. У савременим условима, проблеме руралног развоја потребно је решавати интегрално и примерено специфичностима сваког конкретног подручја, јер универзални модел за одрживи рурални развој не постоји, већ зависи од интерних и екстерних фактора. У пракси се често комбинују егзогени, ендогени, "одоздо на горе", "одозго на доле", пројектни, мултуфункционалности, Leader и други приступи, у тражењу оптималних решења. Разматрајући преглед претходних истраживања из ове области, аутор наглашава значај нове руралне економије, као и велике улоге и одговорности развојне политике, уз истицање предности и недостатака постојећих модела за развој руралних заједница, са становишта аграрне, индустријске и постиндустријске руралности. Једно од сложенијих питања везаних за развој руралних подручја је питање нивоа руралности ових подручја, јер су рурална подручја у великој мери различита, не само због својих природних, привредних, социо-културних и институционалних разлика, него и због својих развојних могућности. За дефинисање руралног простора, аутор се определио за релевантне методологије индикатора руралног развоја *OECD*-а, где је главни критеријум густина насељености испод 150 становника по км², а секундарни критеријум величина урбаног центра, ЕУ (100 становника по км²) и према учешћу продуктивних у укупним површинама, за све територијалне статистичке јединице - *NUTS* нивое. Аутор у раду истиче да се стратегија интегралног руралног развоја, као изразито динамична и отворена, и на њој заснована политика и модели, стално мењају, посебно у контексту процеса глобализације, промењене руралне стварности и пројекције даљег ширења ЕУ. Са становишта обезбеђења ефикаснијег функционисања руралне економије и њеног доприноса укупном привредном развоју, рурални развој у ЕУ прошао је кроз шест еволутивних фаза, где се тек у петој фази, у периоду 2007-2013. године, рурална политика спроводи одвојено од аграрног развоја, а у складу са Стратегијом Европа 2020 имплементирају се различити модели руралног развоја у земљама чланицама. Такође, укључено је и критичко праћење остваривања укупног развоја и појединачних програма који се реализују посредством средстава међународних фондова у функцији доприноса складнијем економском развоју. У том смислу, аутор истиче да је за успешно визионирање политике руралног развоја Србије и осталих земаља Западног Балкана, значајна спознаја модела интегралног руралног развоја у Европској унији, а притом се решења не

могу уопштавати и генерисати, јер свако подручје захтева специфична решења.

Међу најзначајније и оригиналне приступе руралном развоју, аутор наводи ЛЕАДЕР иницијативу, која уважава локалне специфичности, приступ "одоздо на горе", јавно-приватно партнерство кроз деловање локалних акционих група (ЛАГ). Локалне акционе групе преузимају све већу улогу у развоју локалне заједнице, што потврђују бројни примери у пракси земаља чланица, као и почети примене у земљама Западног Балкана у процесу прикључења ЕУ. И поред значајне разноликости основних обележја руралних подручја земаља Западног Балкана, на основу објективног сагледавања различитих модела управљања руралним развојем који омогућавају стварање синергије између разних актера и доприносе унапређењу квалитета живота у руралним подручјима заснованог на одрживим принципима, земље Западног Балкана, као земље кандидати и потенцијални кандидати за чланство у ЕУ, своје политике руралног развоја засновале су на принципима, циљевима и приоритетима Уније и учењу из примера добре праксе, у изградњи сопствених модела руралног развоја. Аутор наглашава значај модела руралног развоја заснованог на територијалном приступу, али и уочава да комплексност приступа "одоздо према горе", непостојање аутономије локалних власти и агенција, недовољно препознавање сегмената руралне економије и локалне развојне стратегије, као и неразвијене институционалне структуре у овим земљама, ограничавају примену овог приступа. Програми помоћи ЕУ и пројекти руралног развоја намењени земљама Западног Балкана су многобројни, али схваћено је да фондови ЕУ нису циљ, већ средство за постизање локалних циљева у складу са политиком ЕУ, уз истовремено коришћење приватних извора, регионалних грантова и других извора финансирања.

Истраживања у овом раду су указала да дефинисање руралних области у Србији није званично усклађено са ОЕЦД и Еуростат стандардима. Званична статистика у Србији препознаје само два типа насеља: „градско“ и „остало“, и најчешће се при извођењу података за рурална подручја узима у обзир категорија „остало“, која је недовољно прецизна. Подаци о руралном становништву и руралним областима разликују се у зависности од примењене методологије. У основи, методологија која се користи у Србији показује мањи проценат становништва које живи у руралним срединама него што би се добило када би се применила ОЕЦД или ЕУ методологија.

У циљу приказивања домета и избора адекватних модела, у сагласности са степеном развијености сеоских заједница, спроведено је емпиријско истраживање, у периоду од септембра 2013. године до марта 2014. године, у селима Моравичке, Поморавске и Шумадијске области. У сваком од 15 села анкетирано је од 30-150 становника (укупно 1000 становника), старијих од 18 година. Истраживање које је аутор спровео било је теренског карактера, а параметри коришћени за компаративну анализу базирали су се на оквирним тезама за емпиријско истраживање Завода за проучавање села - Београд, структурираних упитника састављених од стране аутора. Упитници представљају комбинацију тзв. "затворених питања" са избором понуђених одговора и тзв. "отворених питања" без избора понуђених одговора. Анкетно истраживање је спроведено у два нивоа: месне заједнице и становништво села.

За утврђивање ставова становника о квалитету живљења на селу коришћена је петостепена Ликертова скала, а анализа статистичких података рађена је помоћу статистичке дескрипције и статистичке анализе, уз коришћење статистичког програма *IBM SPSS Statistics 19 i Microsoft Excel 2007*. При томе је наглашено да је ово истраживање подложно уобичајеним ограничењима анкетног истраживања и прикупљања података из секундарних извора. С обзиром да је анкета корисно у утврђивању повезаности, а не узрочних веза између варијабли, овакав приступ генерише потенцијалне претње везане за одговоре испитаника, што важи и за самог истраживача.

У циљу подстицања младих људи да остану да живе и раде у сеоским подручјима, аутор истиче да је потребно повећати атрактивност ових подручја за инвестирање. Важан приоритет у том смислу јесте обнова и развој руралне инфраструктуре, која има велики економски и еколошки значај. Притом, прекогранични пројекти могу значајно допринети коришћењу природних ресурса, а стварање стимулативног амбијента за развој малих и средњих предузећа у руралним подручјима доприносе дивезификацији руралне економије. Нарочито органска пољопривреда, развој руралног туризма, задружних кооператива, коришћење обновљивих извора енергије, могу дати снажан

допринос одрживом развоју руралних подручја. Неопходно је и јачање људског капитала, у складу са захтевима тржишта рада, где су од посебне важности специјални програми и едукација руралног становништва, у смислу целоживотног учења. Притом је од изузетног значаја и модернизација саветодавних стручних служби које пружају савете руралном становништву. У раду је, нарочито на примеру стратегије и праксе ЕУ, уочена велика комплементарност руралног развоја и укупног привредног развоја, што је релевантно за креаторе будуће развојне политике у земљама Западног Балкана и указује се на то да ће успешност у дефинисању јасних и остваривих стратешких циљева и модела, као и њихова реализација, бити од пресудне важности за одрживи развој руралних подручја Србије и других земаља Западног Балкана у будућности.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Вујичић, М., Ристић, Л., **Вујичић, С. М.** (2012) *European integration and rural development policy of the Republic of Serbia and West Balkan countries*, Bulgarian Journal of Agricultural Science (BJAS), ISSN 1310-0351, Agricultural Academy in Bulgaria, Sofia, Bulgaria, accepted for printing: February, 2, 2012., Volume 18, Issue No 4/2012, UDK 338.43(497.11+4-672EU), COBISS.SR-ID 512960092, p. 519-530. **(M23)**=4boda
2. Ристић, Л., **Вујичић, С. М.** (2011) *Strategic guidelines of rural development in Serbia*, EMC Review – Economy and Market Communication Review, ISSN: 2232-8823 br. 1, UDK: 338.43 (497.11) Pan-European University APEIRON, Banja Luka, str. 63-72. **(M52)**=2boda
3. Вујичић, М., Ристић, Л., **Вујичић, С. М.** (2012) *Development strategy for festival-based food tourism in the Republic of Serbia*, Actual Problems of Economics, ISSN:1993-6788, NAM, Kyiv, Ukraine, accepted for publication: 18.11.2011., Ref: 06-11-210, Issue 06/2012, No6 (132) 2012, UDK 338.48(497.11), COBISS.SR-ID 512960348, p. 351-359. **(SCOPUS)**=2 boda
4. Ћирић, Н., **Вујичић, С.М.**, Јовановић, А.(2013) *Managing quality of products and services in hotel industry* (2012) Actual Problems of Economics, ISSN:1993-6788, NAM, Kyiv, Ukraine, accepted for publication: 28.05.2012., objavljen rad,No1(139)2013,p.538-544**(SCOPUS)** =2 boda
5. Вујичић, М., Малешевић, Љ., **Вујичић, С. М.** (2010) *Heritage attractions as the key components of a destination's tourism industry*, 2nd International Scientific Expert Conference: Quality and innovation in tourism and catering, Vocational College for Catering and Tourism, Bled, Slovenia Book of Abstracts ISBN: 978-961-6677-09-7 p. 131, Conference Proceedings on CD-ROM, ISBN: 978-961-6677-08-0, p. 547-553. **(M33)**=1bod
6. Вујичић, М., Ђорђевић, М., **Вујичић, С. М.** (2010) *Management of development and eco – destination positioning on tourism market*, 20th Biennial International Congress on Tourism and Hospitality Industry “New Trends in Tourism and Hospitality Management”, Opatija, Croatia, ISBN: 978-953-6198-78-8, p. 1360-1367, CD-ROM је приложен уз књигу. **(M33)**=1bod
7. Вујичић, М., **Вујичић, С. М.** (2010) *Development programs for sustainable village local community preservation and strengthening*, XVI Међународни научни скуп "Власински сусрети 2010" – Самоорганизовање сеоских заједница, Завод за проучавање села, Београд, зборник резимеа радова на ЦД-РОМ-у, стр. 44-45. **(M34)**=0,5boda
8. Кахровић, Е., **Вујичић, С. М.**, Кијевчанин, В. (2011) *Knowledge management as a source of sustainable development and competitive advantage*, 1st International Scientific Conference on economic development and standard of living EDASOL 2011, Pan-European University APEIRON, Banja Luka, on CD-ROM, book of abstracts, p. 56, book of papers-proceedings ISBN 978-99955-49-66-4, p. 249-259. **(M33)**=1bod
9. Вујичић, М., **Вујичић, С. М.** (2011) *Локалне иницијативе становника села Грабовица за ефикасно функционисање и побољшање квалитета живљења*, XVI Међународни научни скуп „Власински сусрети 2011“, Учествовање становника у обнови и развоју села, Завод за проучавање села, Београд, Book of abstracts on CD-ROM, ISBN 978-86-87067-10-3, COBISS.SR-ID 185960972, p. 69. **(M34)**=0,5boda
10. Ристић, Л., **Вујичић, С. М.** (2012) *The role and importance of quality management in rural tourism*, IV International Theoretical and Practical Conference "Actual Problems of Economy and Law", ISBN 978-985-498-510-7, UDK:33:34(063), ВВК: 65:67, Educational Institution "Baranovichi State University", Faculty of Economy and Law, Baranovichi, Belarus, Book of papers, p. 114-117. **(M33)**=1bod
11. Вујичић, М., Ристић, Л., **Вујичић, С. М.** (2012) *Territorial Cohesion and Poverty Reduction in Serbia as the components of Integration Policy in the EU*, Second International Scientific Conference on economic development and standard of living EDASOL 2012, Pan-European University APEIRON, Banja Luka, ISBN: 978-99955-49-93-0, Banja Luka, str.475 – 482. **(M33)**=1bod
12. **Вујичић, С.М.** (2011-2014.) учешће на Темпус пројекту *Development of Lifelong Learning Framework in Serbia* на Државном Универзитету у Новом Пазару.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања написани су у сагласности са хипотезом и коришћеном методологијом. На основу истраживања и добијених резултата изведени су следећи закључци:

- Одрживи рурални развој у националним економијама ЕУ, земаља Западног Балкана и Србије, анализиран појединачно и у компаративном приступу, са критичким приступом, има значајно место и улогу. За то је у раду дато довољно аргуменације. Међутим, његов значај не треба прецењивати обзиром да представља алтернативни развојни концепт.
- У раду се закључује да постоји неопходност изградње одрживог модела руралног развоја и стварања услова за мултифункционалност на локалном нивоу, и у Србији, и у земљама Западног Балкана.
- У условима европских интеграција, неопходно је прилагођавати своје планске и управљачке активности у сагласности са ЕУ достигнућима, међутим, неопходан је критички приступ обзиром да и ЕУ још увек не располаже јединственим и унифицираним методологијам нити базама података за одрживо планирање. Њена пракса то показује обзиром да постоје одређена лутања и недоумице које се додуше постепено релативизирају и не представљају увек адекватну парадигму за остале земље које су у поступку прикључења. То је посебно значајно са становишта обезбеђења ефикаснијег функционисања руралне економије, њеног доприноса укупном привредном развоју и складнијем регионалном развоју.
- Користећи значајна већ постојећа истраживања руралности у ЕУ, земљама Западног Балкана и Србији, емпиријско-статистичка анализа кандидата је показала:
- када се примене критеријуми OECD-а за руралност региона на NUTS 2 нивоу региона у Србији, да су чак 3 од 4 региона претежно рурални (Војводина, Шумадија и Западна Србија, Јужна и Источна Србија), са израженим падом броја становника и врло малом густином насељености. Једино Београдски регион се може сматрати претежно урбаним. Према класификацији NUTS 3, ниједна област од 25 области није претежно урбана.
- Ако се користи и секундарни критеријум, величина урбаног центра, онда се Београдска област може сматрати урбаном, а само општине (NUTS 4) Сопот и Барајево имају густину насељености испод 150 становника по км², па се могу сматрати руралним. Према величини урбаног центра, у Београдској области једини урбани центар је Нови Београд. Регион Војводине може се сматрати регионом на нивоу НСТЈ 2, али се као целина не може аутоматски класификовати као рурално подручје, јер Јужнобачка област и општине/градови Темерин, Панчево, Сремски Карловци, Стара Пазова и Нови Сад се могу сматрати урбаним подручјима. Регион Шумадије и Западне Србије се као целина не може аутоматски класификовати као рурално подручје, јер градови Чачак, Јагодина, Крагујевац и Крушевац се могу сматрати урбаним подручјима. Регион Јужне и Источне Србије се може сматрати регионом на нивоу НСТЈ 2 и има густину насељености просечно 61 становник по км², осим града Пожаравца (157 становника по км²), који се сматра урбаним. Браничевска област испуњава критеријуме на нивоу региона НСТЈ 3, али је густина насељености 40 становника по км², те се сматра руралним. На основу резултата добијених оригиналним емпиријским истраживањем, у циљу приказивања домета и избора адекватних модела, у сагласности са степеном развијености сеоских заједница, разматрани су модели развоја (оправка и обнове, диверзификације и консолидације, убрзаног развоја и комплементарности, уз основни комбиновани модел "одоздо према горе" и "одозго на доле") за сеоске заједнице на подручју Моравичке области (Горња Трпача, Бресница, Грабовица, Враћевшница и Таково), Шумадијске области (Борач, Јарменовци, Винча, Влачка и Лужнице) и Поморавске области (Рибаре, Старо Село, Милошево, Сење и Крушар).
- Анкетно истраживање становника села, спроведено са циљем утврђивања ставова и мишљења мештана о могућностима и ограничењима за развој, њиховој спремности да узму учешће у локалном руралном развоју и мишљења о активностима власти на свим нивоима за одрживи развој села и три посматране области (на основу упитника са 300 испитаника Моравичке области, 300 испитаника из Шумадијске области и 400 испитаника из Поморавске области, који садржи десет тврдњи и петостепене Ликертове скале за утврђивање одговора на тврдње) указују на статистичку значајност (коришћен је ниво поверења $\alpha=0,01$ и $\alpha=0,05$). Анализа статистичких

података је рађена помоћу метода статистичке дескрипције (одређивање распореда апсолутних и релативних фреквенција, израчунате аритметичке средине, варијансе и стандардне девијације за све анкетирание и за сваки узорак посебно); и статистичке анализе (примењене дискриминационе анализе, једнофакторске анализе варијансе). Одређени су коефицијенти просте линеарне корелације и тестирана њихова статистичка значајност уз примену Kruskal-Wallisov-ог непараметарског теста. Анализа је спроведена помоћу статистичког програма IBM SPSS Statistics 19 и Microsoft Exel 2007. Тако се на основу опсежне статистичко-економетријске анализе, може закључити да: сва питања у упитнику кореспондирају узајамно, а нарочито је изражено слагање између одговора испитаника на тврдње С3, С6, С7 и С9; закључак који се односи на све три области, за сваку тврдњу је изражен и у процентима; дискриминациона анализа је показала да постоје разлике између одговора испитаника у све три области за сва тврдјења, анализа one-way ANOVA да између одговора на 3. и 7. питање не постоје разлике између просечног одговора испитаника по областима и анализа медијана да само у одговорима на 3. тврдјење не постоје разлике по областима; профил одговора на тврдјења у све три области по свим тврдјењима, одређен на основу аритметичке средине, просечни испитаник Моравичке и Шумадијске области имају сличне ставове у погледу живљења на селу (висок степен незадовољства), док у Поморавској области испитаници имају позитивније ставове, што је у складу са степеном њихове развијености; на основу модуса, просечни испитаник Шумадијске области у одговорима на тврдје С1, С2, С3, С5, С7 и С9, има исте одговоре као и испитаник Моравичке области, док је просечни испитаник Поморавске области задовољан животом на селу и верује да ће у наредних пет година финансијска ситуација бити боља, па ће млади остати на селу, а да ће прикључење ЕУ поспешити развој села и пољопривреде у Србији.

- У циљу процене значаја туристичких потенцијала посматраног подручја за њихов развој, кандидат је спровео ФАС анализу, на основу које је закључио да Моравичка и Шумадијска област располажу значајним факторима који се могу претворити у атракторе.
- Институцијама и политици јавних услуга за рурални развој, као и концепту јавно-приватног партнерства, кандидат придаје велики значај у управљању локалним руралним развојем и истиче да је развој партнерства и ЈААГ-а још увек слабо заступљен у Србији и другим земљама Западног Балкана, а да су регионална и прекогранична сарадња и транснационални програми неопходни за ефикаснији развој руралних подручја, као и успостављање мреже за рурални развој у фази приступања ЕУ.
- Кандидат такође закључује да стварање стабилног макроекономског окружења и стимулативног амбијента од стране државе за развој малих и средњих предузећа, туризма, производњу и коришћење обновљивих извора енергије, производњу здраве хране и повећање атрактивности руралних подручја за инвестиције, представља приоритет у националним политикама развоја земаља Западног Балкана.
- Резултати истраживања јасно доводе до закључка да модели управљања руралним развојем у великој мери зависе од активности кључних актера развоја, на свим нивоима од државног до локалног, као и од адекватног утврђивања стратешких праваца развоја и њиховог спровођења у пракси. За то се у дисертацији даје довољно теоријских и емпиријских аргумената. Такође, потврђено је да свеобухватна анализа статешког приступа одрживом руралном развоју у ЕУ, уз значајно уважавање политике руралног развоја, представља значајну референтну парадигму за конципирање модела одрживог руралног развоја земаља Западног Балкана и Републике Србије, уважавајући специфичности руралне економије и друштва у овим земљама. При том, се не могу преузимати готови рецепти, већ је неопходно уважавати локалне, регионалне и националне природне и остале услове.
- Кључне хипотезе од којих се у раду пошло, потврђене су кроз примену квалитативне методологије утемељене на проучавању и дескриптивној анализи истраживачког проблема и кроз емпиријска истраживања досадашњих модела развоја руралних подручја, различитих аутора, као и предлозима за унапређење и изналагање модела развоја примерених специфичним условима појединих подручја од стране самог кандидата.

Закључци дају јасну и недвосмислену слику о добијеним резултатима и у складу су са постављеном хипотезом и добијеним резултатима.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Посматрано са методолошког аспекта, рад је структуриран у сагласности са постављеним предметом, циљем и хипотезом истраживања. Резултати истраживања су систематично и јасно приказани. Јаснијем увиду у добијене резултате доприносе слике, графикони и табеле.

Добијени резултати су детаљно продискутовани, при чему је коришћен велики број литерарних извора који су сви у директној вези са темом докторске дисертације. Кандидат је систематично приказао резултате добијене у току истраживања, логичким следом и дедуктивно, од општих аспеката ка појединачним. Приликом приказивања резултата, кандидат је показао да поседује знање из теорије које је објединио синтетичким закључивањем.

Анализирани проблеми и појаве су адекватно интерпретирани, на основу чега су изведени одговарајући закључци, засновани на јасној аргументацији. Закључци су довољно јасно и прегледно изведени и дају одговор на постављене циљеве истраживања. Приказ резултата је егзактан и омогућује њихово једноставно праћење и разумевање. Табеле и графикони су уједначени по стилу, што омогућује бољу упоредивост и олакшава преглед добијених резултата.

Начин приказа и тумачења резултата Комисија оцењује позитивно.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација под насловом: " *Модели управљања руралним развојем у Србији и земљама Западног Балкана у условима европских интеграција* " је у потпуности написана у сагласности са образложењима датим у пријави теме, почевши од хипотеза, методологије, очекиваних резултата, анализе података и добијених резултата.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Дисертација садржи све битне елементе: насловну страну према обрасцу 5, детаљан садржај, увод, преглед литературе, хипотезе, коришћену методологију у истраживању и изворе података, теоријски оквир, резултате истраживања, закључке и коришћену литературу, као и биографију аутора. Сваки од побројаних елемената квантитативно и квалитативно садржи све што се према методологији писања научног рада очекује.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Допринос докторске дисертације мр Милана Вујичића са научног аспекта може се сагледати у теоријском и практичном контексту. Теоријски допринос рада огледа се у поступку и обиму систематизације постојећих теоријских истраживања из области развоја, одрживог и руралног развоја, као и концепирања и указивања на могуће моделе развоја, посебно, руралног развоја. Са практичног аспекта, допринос дисертације се огледа у добро спроведеној емпиријској анализи истраживане проблематике, која на оригиналан и систематизован начин приказује: а) стање, предности, недостатке и могућности даљег одрживог руралног развоја Србије и земаља Западног Балкана, посебно, истраживање спроведено у 15 села Моравичке, Шумадијске и Поморавске области, уз предлагање модела будућег развоја.; б) анализу фактора који утичу на рурални развој на локалном – регионалном нивоу. У том смислу, истраживање реализовано у оквиру докторске дисертације, представља вредан и оригинални научни допринос проблематици изналажења модела одрживог руралног развоја. Од посебног значаја је резултат који се односи на анализу која се бави "оним што би требало да буде" у односу на "оно што јесте" у развоју руралних подручја, и с тим у вези, изналажење адекватног модела у сагласности са степеном развијености, а који је верификован посебним истраживањем на адекватном узорку у поменуте три области у Републици Србији. Такође, вредан научни допринос кандидата представља методологија анализе индикатора руралности, посебно на свим *NUTS* нивоима у Републици Србији, као и утврђивање ставова

становника о квалитету живљења на селу применом петостепене Ликертове скале и опсежне статистичке дескрипције и анализе помоћу статистичког програма *IBM SPSS Statistics 19 i Microsoft Excel 2007*, што представља оригиналан научни допринос, уосталом као и спроведена ФАС анализа.

Могло би се рећи да је кандидат у својој докторској дисертацији успешно уочио, формулисао, рашчланио сва битна питања и проблеме садржане у одобреној теми, а оригиналност докторске дисертације се огледа не само у идентификовању истраживачког проблема; већ у јасној емпиријско-теоријској аргументацији у закључивању; примени адекватне методологије; правилно сачињеној анкети, као и критичкој интерпретацији добијених резултата.

На основу начина приказивања и тумачења података, може се констатовати да дисертација садржи оригиналне научне резултате који задовољавају захтеве нивоа докторске дисертације.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Посматрано из угла дефинисаног циља и предмета истраживања нису уочени недостаци.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

На основу укупне оцене дисертације, Комисија констатује да докторска дисертација мр Милана Вујичића садржи: (1) јасно дефинисан предмет и циљеве истраживања, (2) добро познавање теоријских поставки посматране проблематике, (3) адекватно примењену методологију истраживања, (4) логично постављен и реализован план истраживања, (5) критички проверене закључке на постављене хипотезе истраживања, (5) сегментиран научни допринос у области руралног развоја (на примеру Моравичке, Шумадијске и Поморавске области у Р. Србији).

На основу претходно изнетих мишљења, Комисија позитивно оцењује поднету дисертацију кандидата мр Милана Вујичића "Моделу управљања руралним развојем у Србији и земљама Западног Балкана у условима европских интеграција", и предлаже Наставном-научном већу Пољопривредног факултета у Новом Саду да се докторска дисертација прихвати, а да се кандидату одобри јавна одбрана.

НАВЕСТИ ИМЕ И ЗВАЊЕ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ
ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Зоран Његован, редовни професор за ужу
н.о.Економија,
Пољопривредни факултет, Нови Сад
Ментор

Проф. др Радован Пејановић, редовни професор за
ужу н.о. Економија,
Пољопривредни факултет, Нови Сад
Члан

Проф. др. Милорад Филиповић, редовни професор
за ужу н. о. Економија, Економски факултет,
Београд
Члан